

Tezokur, M. Hadi, Hinduizm ve Kadın. (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2021)

İlknur SÖYLEMEZ*

Atıf/Cite as: Tezokur, M. Hadi. "Hinduizm ve Kadın". Değerlendiren: İlknur Söylemez. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2021), 427-431.

Günümüz Hindu kadınlarının kırsal ve kentsel alanlarda eğitimsizlikten, aile ve finansal bağımlılık gibi sosyal statüden kaynaklanan birçok kısıtlama içinde olduğu bir gerçektir. Kentsel kesimlerde yaşayan kadınlar görece biraz daha iyi bir durumda olmasına rağmen Hindu kadınlarının en azından erkeklerle eşit bir statüye ulaşmaları için önlerinde uzun bir yol görülmektedir. Hint toplumunda kadınlar, bazı kastlarda çeyiz sorunu, evlilik ve kariyer konularında ebeveyn müdahalesi, aile içi şiddet ve istismar, kadına yönelik şiddet, gelin yakma ve çeyiz ölümleri, cinsiyete dayalı kürtajlar, çocukların tedavisinde cinsiyet eşitsizliği ve kadın ticareti başta olmak üzere birçok sosyal ve ekonomik baskıyla baş etmek zorundadır.

Eser M. Hadi Tezokur tarafından kaleme alınmış olup giriş, dört ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümüne Hinduizm kelimesinin anlamı ile başlayan yazar, bu sözcüğün Hint halklarının İslam, Hıristiyanlık veya Caynizm gibi diğer dinlere bağlı olmayan inanç ve uygulamaları kapsayan bir dini sisteme atıfta bulunmak için kullanıldığından bahsetmektedir. Bölümün devamında Hinduizm hakkında genel bilgiler veren Tezokur, Hinduizm'in kadın üzerindeki pozitif ya da negatif etkilerini inceleyerek ve konuyla ilgili verilere ulaşarak, Hintli kadınların cinsiyet eşitliğine yönelik yolculuğunu, değişen bir politik-ekonomik arka plan ve eşitsizliği meşrulaştıran değerler bağlamında anlatmayı amaçlamıştır. Çalışmanın diğer bir amacı ise bir karşılaştırma imkanı bulabilmek için kadim dönemlerde kadınlara yönelik yaklaşımlar ile günümüzde modern Hindu kadınlarının eşitlik, eğitim, evlilik, aile hayatı, ırk, cinsiyet, din ve kültürle ilgili durumunu araştırmaktır.

* Doktora Öğr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize, Türkiye, ilknursoylemez25@gmail.com,
ORCID: www.orcid.org/0000-0003-0817-3590

Kitabın birinci bölümünü “Kutsal Metinlerde Kadın” başlığı oluşturmaktadır. Bu bölümde savaş halinde olan Arilerin kadını toplumun üretken üyeleri olarak görmelerinden hareketle Hintli kadının, Vedalar döneminin başında nispeten yüksek bir statüye sahip olduğu, dolayısıyla antik Yunan ve Roma medeniyetlerinin kadına verdiğiinden daha yüksek bir konuma yerleştirildiği belirtilmiştir. Vedalar dönemi, erkekler gibi kadınların da dine giriş ve kabul törenlerine dahil edildiği bir dönem olarak nitelendirilmiştir. Sözgeşi Rig Veda, nitelikli kadınlara yüksek bir sosyal statü sağlamışken daha sonraki Vedalar ve Destan Dönemi’nde kadının durumunda negatif yönde değişimler olduğu anlatılmıştır. Örnek vermek gerekirse kadın, erkeklerle dinsel törenlerde yer almış olsa da aktif bir katılımcı değil, sadece sessiz bir gözlemci olarak rol oynamıştır. Yine bu dönemlerde erkeklerin eşleri üzerinde her zaman otorite sahibi oldukları, çocuk evliliklerinin, birden fazla kadınla evliliğin ve sati uygulamasının yaygın olduğu görülmüştür. Manu yasaları diye adlandırılan metinlerde ilk kez yasal olarak kadının toplum ölçeğindeki kesin yeri, değerler arasında çatışmalar çıksa da tayin edilmiştir. Bu yasalar kadını sosyal olarak Ari toplumunda, Şudranın en düşük seviyesine yerleştirmiştir. Bu metinlerde ayrıca kadınların sadece eş ve anne olduklarında önemli bir yere sahip oldukları belirtilmiştir. Birçok kutsal metinde erkekler için evlenilecek kadının fiziksel özellikleri anlatılmış ve orada bahsedilen özelliklere sahip kadınlarla evlenilmesinin daha iyi olacağı ifade edilmiştir. Yine bu metinlerde anne olması hasebiyle kadınlara saygı duyulması, sürekli kontrol altında tutulmalarının gerektiği belirtilmiş ve kadınlardan kocalarına Tanrı’ya hizmet eder gibi hizmet etmeleri istenmiştir. Sonuç olarak bu bölümde kutsal metinlerde geçen kadınların sıfatlarından, niteliklerinden, rollerinden ve kadınların eşleri için yapmaları gereken işlerden ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir.

Kitabın ikinci bölümünde “Kadınları Temsil Eden Büyük Tanrıçalar” başlığı yer almaktadır. Hinduizm, milyonlarca insan tarafından saygı duyulan karmaşık bir tanrıçalar yelpazesi sunmaktadır. Hint alt kıtasında tanrıçaların güçlendirici imgeleri ile kadınlar arasındaki ilişkiler, giderek artan bilimsel ilgi, karmaşık analizler ve incelikli anlayışlara yol açan bir alan olmuştur. Hinduizm’de çok sayıda tanrıça ve dişi semboller açıkça kozmogonik işlevler ve kozmolojik yapılarla ilişkilendirilerek yaratıcı gücü ve maddiliği ifade etmektedir. Aynı zamanda Hindu miti aslında kadınsılığı temsil edip kutsallaştırır ancak eşzamanlı olarak kadınları ikincil kılar ve susturur. Bu bölümde birçok tanrıça miti örneklerinin yanı sıra cinsiyete dayalı kavramlar ve semboller, kadınların tanrıçalarla ilişkisi ve tanrıçaların özellikleri ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.

Bu noktada bir Tanrıça miti olarak Durga mitine atıfta bulunulabilir. “Durga Hintlilerin geleneksel kıyafeti olan kırmızı sari giymiş güzel bir kadın olarak tasvir edilir. Sarisinin kırmızı olması Parvati’nin yeniden bedenlenmiş hali olması ile

ilişkilendirilmiştir. Bir kaplan ya da aslana binen Durga, büyük bir yıkıcı güce sahip olduğunu ve üç büyük Hindu tanrısı tarafından yaratıldığını söylemiştir. Durga'nın elindeki silahların panteondaki diğer tanrıların güç ve özelliklerine atıfta bulunduğu görülebilir. Söz konusu silahlar şöyle sıralanabilir: Şiva'nın tridenti, İndra'nın yıldırım silahı, Vişnu'nun topuzu ve bir elinde de Brahma'ya ait olan lotus çiçeği bulunmaktadır. Bunların dışında diğer ellerinde kalkan, gürz, deniz kabuğu, ok ve yay tutmaktadır." Bu mitin kadınları kötülükten koruduğuna aynı zamanda ailesine sevgi ve özenle bakmasının önemine işaret ettiği düşünülmektedir. Bu nedenle Durga'nın başarılı bir şekilde modern kadınlar için bir metafor haline geldiği söylenebilir. Nitekim günümüzde Hindistan'da gazete reklamlarının ve dergi kapaklarının sıradan kadınları tıpkı Durga gibi on elle tasvir etme eğilimini başlattığı görülmektedir.

Kitap, üçüncü bölümde "Kavramlar Bağlamında Kadın" dan bahsetmektedir. Bu bölümde Hinduizm'de çokça kullanılan kavramlar ve ritüellere değinilmekte ve kadınların bu uygulamalardaki durumları anlatılmaktadır. Tören ayinleri ve ritüellerin dindar bir Hindu'nun yaşamında son derece önemli bir yer işgal ettiğini belirten yazar, ilk olarak samskaralar adı verilen ritüelleri ele almaktadır. Hinduların ana rahminden cenaze törenine kadar hayatını kutsallaştıran ritüeller olan samskaraların sayısının on altı olduğu belirtilerek bunların en önde geleninin vivaha (evlilik) samskarası olduğu anlatılmaktadır. Bu on altı samskaranın hepsinden kısaca bahseden yazar, evlilik samskarasını ayrıntılı bir şekilde kitabında işlemektedir. Yine birçok açıdan evlilik türlerinin yer aldığı kitapta bir Hindu düğününde yapılan ritüeller ayrıntılı bir şekilde kadınlar üzerinden anlatılmaktadır.

Birçok toplumda bir kadının kimliği medeni durumuna göre belirlenmektedir. Brahmanik gelenekte evlilik, erkekler için başlıca samskaralardan biri olarak kabul edilir ancak kadınlar için tek samskara budur. Kızın ebeveyninin evinden çıkarılması ve ateşin etrafında bir daire çizerek yürümesi gibi çeşitli ritüeller dini bir zorunluluk olarak görülen evlilik fikrini aktarmak için kullanılır. Hindu'lara göre evlenmeyen ve aile reisi aşamasına gelmeyen kişi dinsizdir. Yine çocuk evliliklerinin ve çeyiz uygulamasının birçok kadının ölümüne sebep olduğu, kadın infantisit ve cinsiyete bağlı çocuk düşürme olaylarının oldukça fazla olduğu belirtilmektedir. Bütün bunların yanı sıra Hindu kadınlarının eğitimi konusunda da birtakım sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Öyle ki Hindu'larda kadınlar için öngörülen eğitimin, resmi bir eğitim olmayıp sadece pratik konularla sınırlı tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda varlıklı ailelerin kızları sürelî ve nispeten daha iyi bir eğitim alırken, diğer kadınlar ev içi işlerin eğitimi ile yetinirlerdi. Bölümün ilerleyen sayfalarında aynı tekrarlarla evlilik ritüelleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Sonuç olarak bu bölümde doğum ve çocukluk başlığı altında yapılan ritüeller; devamında evlilik

ritüelleri, gelin süslemeleri, evlilik türleri, çeyiz kültürü, boşanma, eğitim ve son olarak ölüm hadisesi ve ritüelleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Kitabın dördüncü ve son kısmını “Kadın Yaşamının Boyutları” başlığı oluşturmaktadır. Bu bölümde karmaşık bir konu dizilimi olmakla beraber geçmiş gelenek ile günümüz Hinduizm’inde kadınları karşılaştırdığı konular dikkatleri çekmektedir. Düşük yaşam standardı, düşük okur-yazarlık oranı, ekonomik bağımlılık, temel hakların bilinmemesi, eşler arası iletişimin yetersizliği ve geleneğin sağlamlığı gibi ekonomik ve sosyolojik unsurların Hintli kadınların statüsünün iyileştirilmesinin yolundaki engellerden bazıları olduğu belirtilmektedir. Burada geçmiş bölümlerde işlenen birçok konunun tekrar anlatıldığı görülmektedir.

Hinduizm’de geleneksel olarak kadından beklenen şey çocukken anne babaya ve büyüklere, yetişkinlik döneminde ise eşine itaatkâr ve saygılı olmasıdır. Ev hayatında kocasına bir Tanrı’ya ibadet eder gibi hizmet etmek, başka erkeklerle yakınlaşmaktan kaçınmak, dini ilkelere tamamen hâkim olmak, ev işlerinde uzman olmak, kocasını memnun etmek için çabalamak kadının önemli görevleri arasında sayılmaktadır. Aile içindeki kadının fedakarlığı hem ailenin hem dini ritüellerin sürmesini sağlamaktadır. Bu bölümde genel olarak dinsel törenlerde kadının rolünden, günümüzde artık uygulanmayan Sati geleneği adı verilen kocası ölen kadının kendini öldürmesi ritüelinden, levirate olarak isimlendirilen ölen kocanın ardından kocanın erkek kardeşinin ölen kocanın karısıyla evlenmesi geleneğinden, evinde yaşayan kadının giyiminden, yemeklerden ve bir takım festivallerden son olarak da kadının ev içindeki görevlerinden, kadınların refahı için günümüze dek yürürlüğe konmuş programlardan, kadınlar hakkında istatistiksel gerçeklerden ve kadınlar hakkında çıkarılan yasalardan bahsedilmektedir.

Hinduizm hem Tanrılara hem Tanrıçalara sahip olan en büyük dinlerden biridir. Başlıca tanrıların hepsinin tanrıça karşılıkları varken, herkesi koruyan kollayan erkeğe ihtiyacı olmayan bazı tanrıçalar da bulunmaktadır. Öyle ki Hinduizm’de evrendeki enerji dahi dişil olarak tasavvur edilmektedir. Dini alanda bunlar yaşanırken sosyal hayatta son dönemlerde kadın haklarını erkeklerle eşit duruma getirme mücadelesi, dünyanın her yerinde ve her kültüründe gerçekleşmektedir. Gerek Hindistan’da gerek diğer ülkelerde, kadınların kendi yaşamları üzerinde özerkliğe sahip olmaları ve insan olarak muamele görmeleri için önlerinde uzun bir yol görülmektedir.

Nitekim Hindu dini metinlerinin, sosyal geleneklerinin ve yasalarının dikkatli bir şekilde incelenmesi gösteriyor ki, Dharma kadına yüksek bir statü vermekte, kadın ve erkeğin birlikte bir bütün oluşturduğunu mensuplarına açıklamaktadır. Yapılan çalışmalara bakıldığında Hindu kadınlarının büyüyüp gelişmesini, sosyal hayata atılmasını durduran unsurun din değil, yüzyıllar boyunca pek çok ahlaksızlığın Hindu toplumuna sızıp onları değiştirmesi olduğu düşünülmektedir. Yüzyıllardır

devam eden çeyiz, doğan kız bebeğin öldürülmesi, cinsiyet seçmeli düşükler, çocuk evlilikleri gibi gelenekler sadece dini değil Hint kültürünün bir parçası olarak görülmektedir.

Son olarak M. Hadi TEZOKUR tarafından kaleme alınan Hinduizm ve Kadın adlı kitap hakkında genel olarak bazı konuların, farklı bölümlerde yeniden anlatılarak birçok defa tekrara düştüğü söylenebilir. Yine Hinduizm hakkında bilgi sahibi olmayan bir okuyucu için zihin karışıklığına sebep olabilecek teknik terimler kullanılmış ve anlaşılması güç cümleler kurulmuştur. Bazı paragraflar arası geçişin anlam bütünlüğünü ve bağlamını bozacak şekilde keskin olması zihinlerde karışıklığa sebep olmaktadır. Kitabın sonundaki görsellerin yer aldığı ekler kısmının, konunun anlaşılması ve anlatılanların zihinde canlandırılması açısından faydalı bir bölüm olduğunu belirtebiliriz. Sonuçta yapılan araştırmalar neticesinde Hinduizm’de kadın konusunda yazılmış ilk kitap olması ve literatürdeki boşluğu doldurması hasebiyle oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür.